

הַלְכוּת הַתְּפִלִּין סִימָן לַב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק קמ]

ודלא כמ"ש הש"ך ביו"ד רעד סק"ו ע"ש 182.

לתלות את כל השם בין השורות, מ"מ אסור לכתוב את כל השם חוץ לעמוד. ומטעם זה חלק הרעק"א על המג"א, בכותב מקצת השם מחוץ לגליון העמוד.

[משנב ס"ק קנה]

קל פְּרָשִׁיתִיהָ 186.

186) **מבוא לסעיף לו.** שנינו בברייתא (שבת קג, ב) "פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה, סתומה לא יעשנה פתוחה".

ונחלקו הרמב"ם והרא"ש מהי פרשה פתוחה ומהי פרשה סתומה:

א. דעת הרמב"ם (פ"ח מהל' ספר תורה), שפרשה פתוחה היא פרשה שמתחילים לכתובה בתחילת השיטה, והרווח שלפניה פתוח על ידי שמניח בשיטה שלפניה חלק כשיעור תשע אותיות, וכשלא נשאר בה רווח כזה, מניח שיטה שלימה פניה. ופרשה סתומה היא פרשה שמתחילים לכתובה באמצע השורה או בסופה, ויש רווח בתחילת השורה או באמצעה.

ב. דעת הרא"ש (הל' ספר תורה סי' יג), שפרשה פתוחה היא שמניח בתחילת השורה שיעור תשע אותיות חלק ומתחיל לכתוב משם והלאה, או שמניח בסוף השורה תשע אותיות חלק ומתחיל לכתוב מתחילת השורה שלאחריה. ופרשה סתומה היא שיש רווח באמצע השורה ומשני צידי הרווח כתוב, וכמו כן אם הניח חלק שיטה שלימה והתחיל לכתוב בשורה שתחתיה הרי זו סתומה.

והשו"ע (יו"ד סי' רעה ס"ב) כתב שירא שמים יצא ידי כולם, דהיינו שכשנבא לכתוב פרשה פתוחה יסיים את הפרשה שלפניה באמצע השיטה, ויניח חלק שיעור תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בראש השיטה שתחתיה. וכשנבא לכתוב פרשה סתומה, יסיים את הפרשה שלפניה בתחילת השיטה, ויניח חלק כשיעור תשע אותיות וימשיך לכתוב באותה שיטה עצמה, ובדרך זו כשר לכל הדעות.

את פרשיות התפילין יש לכתוב כפי שהן כתובות בתורה, דהיינו את פרשיות 'קדש' ו'יהיה כי יביאך' ו'שמע' יש לכתוב פתוחות, ואילו את פרשת 'ויהיה אם שמוע' יש לכתוב סתומה.

[משנב ס"ק קמח]

וְעֵין בְּאֵלֶיהָ רְבָה שְׁנֵעָתוּ דְעַל-קַל-פְּנִים בְּתַפְלִין שֶׁהֶגְלִינוּת קְצָרִים יֵשׁ לְהַקְמִיר 183.

183) וטעמו, שבתפילין שהשורות מועטות והגליון קצר, יש יותר גנאי בשלש אותיות היוצאות לחוץ, מה שאין כן בספר תורה שיש בו הרבה שורות והגליון שלו גדול.

[משנב ס"ק קנג]

וְהַקְמִים עִמָּהֶם הֶאָזֵן רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגָר 184.

184) ביאר שיטתו, ראה הערה הבאה.

[משנב ס"ק קנד]

וְהֶאָזֵן רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגָר בְּחֻדוֹשֵׁיו בְּסִימָן זֶה מִקְמִיר גַּם בְּזָה 185.

185) וטעמו, שכתובה מחוץ לשיטה אינה מדין תליה, שהרי שני דינים שונים הם: א. תליה, דהיינו כשכותב בין השורות; ב. כתיבה מחוץ לגליון העמוד. לדעת הבני יונה שני הדינים שוים, וכשם שאם שכח לכתוב את השם מותר לתלותו בין השורות (כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רעג ס"ו). כך מותר לכתוב את כל השם מחוץ לעמוד. ולדעת המג"א (הובא לעיל ס"ק קנג) דין השני קל יותר, כיון שלא נזכר בגמרא, ואילו הדין הראשון נזכר בגמרא. ולדעת הרעק"א הדין השני חמור יותר מהדין הראשון, ואף על פי שמותר

המשך מעמוד קודם

אינם נוהגים להניח חלק בשיעור כזה.

[משנב ס"ק קמו]

וְהַדְּיָעָבֵד אֵין לְפִסֵּל אֶלְא־אִם-כֵּן נִרְאִית פְּתָה אַחַת לְתִינוּק דְּלֵא חֲפִים וְלֵא טַפְשָׁ 179.

179) ואם הוסיף דיו על גג האותיות של אחת התיבות כדי להגביהן מעט, ועל ידי זה ניכר שהן שתי תיבות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קמד) שבידיעבד כשר, אולם לכתחילה אין לשנות את גוף האותיות.

[משנב ס"ק קמו]

וְכֵן נִהְיֵה הַסּוּפְרִים שְׂאִין מִדְּקָרְקִין בְּזָה 180.

180) ולמעשה, כתב הלשכת הסופר (סי' ז ס"ק ב) שנכון לדקדק בזה גם בתפילין ומוחוות, מפני שנגרמים כמה קלקולים מסמיכות השורות, שמתקצר אורך הכ"ף פשוטה וצואר הלמ"ד, או שנכנס הלמ"ד לאות שמעליו.

[משנב ס"ק קמו]

אֶבֶל דְּיָעָבֵד אֵין לְפִסֵּל אֶלְא־אִם כֵּן נִרְאִית הַתְּבָה הַלּוּקָה לְשִׁתִּים 181.

181) והשיעור בזה, כתב הגט פשוט (סי' קכה ס"ק פא) שתלוי במראית העין לפי שיעור המרחק בשאר התיבות שכתב הסופר בספר זה. ובמקום ספק יש להראות לתינוק. וכן מבואר בב"ח (יו"ד סי' רעד) שתלוי הדבר בקריאת התינוק.

הלכות תפלין סימן לב

נא באר הגולה

ק סמיך והנהוג
מיוני פרק ב מהתרא
דקנחות ר טור ביונה
דעה רע"ש ע"ש
ת הרא"ש ע"ש
והקורבן והזולתו מ"ס
והנכ"ס פ"ק ב

השורות שוות, שלא תהא אחת נכנסת (קמו) ואחת יוצאת. ולפחות יזוהר שלא יכתב *שלוש אותיות חוץ (ז) לשיטה, (קמט) ואם נתקם (קנ) לא פסל: **לד** *י שתי אותיות שהם (קנא) *תכה אחת לא יכתב חוץ לשיטה: **לה** (קנב) *אותיות השם (קנג) צריך שיהיו כלם (נא) בתוך הדף ולא יצא (קנד) מהם כלל חוץ לדף: **לו** *היעשה (קנה) כל פרשיותיה (קנו) פתוחות, חוץ מפרשה אחרונה הכתובה בתורה

שערי תשובה

הה"א. עכ"ט. ועין ט"ו שהקשה על הש"ע שכתב שיש לזוהר דהא אפילו בדיעבד פסול. ועין בשו"ת מקום שמאל שהביא משי"ע אה"ע סי' קכה דגם שם משמע דוקא לכתחלה, רק אם נשתנה צורת האות ע"פ פסול בדיעבד, ולכן דעתו להקל בלמ"ד של ילעבדו"ש שנכנס ראשה לתוך היא"ש של ילעבדה"ו ולא נזקקה רק נכנס לאיורה

באר היטב

רבה פסק ברצת רמ"א צריך להניח חלק בין פסוק לפסוק, והביא ראיה מן ספר ברוך שאמר שכתב להר"א נ: וכן בין שיטה לשיטה, ע"ש: (ז) לשיטה. וכו"ד סימן רעג פסק בהרמב"ם דלא קפדינן אלא שלא יכתב רב התכה חוץ לשיטה, ואם התכה בת ח' אותיות מותר לכתב המצי חוץ לשיטה. וכתב המגן

אברהם: ואפשר דקא ללמד כאן דשני אותיות מותר לכתב אפילו בתכה בת ג' אותיות דכה הרמב"ם מודה ע"ש. ואני אומר דמסעיף שאח"ז ידועין זאת מדכתב כל אותיות שהם תכה אחת וכו', משמע ב' אותיות שאינן תכה אחת מותר אפילו בתכה בת ג' וק"ל: (נא) בתוך הדף ולא יצא מהם כלל חוץ לדף. כתב הר"ב בעל בארשבע בתשובה סוף ספרו דף נב ע"ב: מדנקט קל לשון משמע אפילו בדיעבד פסול אפילו בשאר שמות שאינן נמתקין, ואפילו הנטפל לשם מאחרי פסול אם יצא חוץ לשיטה, כנ"ל להלכה ולא למעשה ע"כ. והמ"א הקשה עליו דהש"ך כו"ד סימן רעו סי' פ"ב כתב דקצת פוסקים משעריין כשפלה מקצת השם ע"ש ס"ק ז משמע לכאורה דכ"ש קשיא חוץ לשיטה, דהא אסור תלה וזכר בנקרא ואסור זה לא נזכר בנקרא כהנ"א רק הוא מדברי ר"ת וגמ"ל לפסל בדיעבד. ובמ"ב סימן נו

באר הלקה

באסור מחיקה יש להקל בזה לפי מה שכתב שם הנודה ביהודה דבמחוק מקצת אוח ועדו נשאר צורתו עליו אין חיוב בזה משום מחוק, ורק מדיקון, עין שם. אחר כך מצאית בן בעז"ה בספר לעשות יצקב, עין שם: * שלש אותיות. עין במשנה ברורה, ומקורו מהא דש"ך יורה דעה סימן רעג ע"פ יקט"ו ד ע"י"ש, ועין בבאור הגר"א דמשמע שהוא מתסם גס"כן להש"ך דהמחבר מתסם פה כהרא"ש, ועין במגן אברהם, והשטמ"א מרצו משום קצת הפאר היטב עין שם, והפרי מגדים הקשה גס"כן זה; אמןס דלא לשינה ח"ו לרבנו המגן אברהם בטענה אחרת שיש ליטב, דמסעיף לו אין ראיה להקל בזה, דאפשר דלא מעט רק דמותר לכתב אות אחת מן התכה של שתי אותיות חוץ לשיטה אך שהוא חצי התכה, וכמו שכתב הגר"א לדעת הרמב"ם ונדלא כהלבוש שפחמיק בזה, עין שם בטעמו, אבל ב' אותיות מן תכה של שלש אותיות דהם רב התכה הנה אמינא דאסור, וכמו שכתב הגר"א באמת לדעת הרמב"ם, לזה קא משמע לן מהמחבר דשתי אותיות מותר בכל גונו, בן נראה לי בכנה"ו: * שתי אותיות וכו'. אבל לכתב אות אחת ממנה חוץ לשיטה מותר, כל האחרונים, דלא פליגי: * תכה אחת. עין במשנה ברורה, בן שם הרא"ש בפתחות קטנות ופסק ביהודה דעה בזה. ועין במגן אברהם בסעיף קטן מו שכתב דאף הרמב"ם מודה בזה להקל, והגר"א בבאורו כתב שלדעת הרמב"ם אסור בזה: * יעשה כל פרשיותיה. עין במשנה ברורה

משנה ברורה

חלק. אבל המגן אברהם בשם כמה אחרונים והגר"א בבאורו הכריעו דאין צריך להניח חלק יותר מבין תכה לתכה באמצע פסוק ונדלא כמ"ש הש"ך כו"ד רעד סק"ו ע"ש¹⁸²): **לב** (קמו) ואחת יוצאת. ואפילו (קנג) אות אחת, (קנד) משום יזה אלי ואנוהו: (קמח) שלש אותיות. מדלא חלק משמע דאפילו אם אלו השלש אותיות הם מעוט התכה אסור, ויורה דעה סימן רעג פסק בהרמב"ם דלא קפדינן אלא שלא יכתב רב התכה חוץ לשיטה, ואם התכה בת ח' אותיות מותר לכתב התציה חוץ לשיטה. ועין בש"ך שם שכתב שיש להתמיר בהך דנקא, ועין באלהי רבה (קמט) שדעתו דעל-כל-פנים בתפלין שהגליונות קצרים יש להתמירם¹⁸³): (קמט) ואם נתקם. (קמו) בין שהיה הבליטה בתחלת השיטה או בסופה: (קנ) לא פסל. ואפילו אם כתב (קמו) תכה שלמה חוץ לשיטה, כל שנכר שהיא נקרת עם אותה השיטה ולא עם העמוד האחר שבצדה: **לד** (קנא) תכה אחת. ואם התכה היא בת שלש, מותר לכתב ממנה שתי אותיות חוץ לשיטה אף שהם רב התכה, ויורה דעה סימן רעג, ועין בבאור הלקה: **לה** (קנב) אותיות השם. (קמא) אפילו שאר שמות שאינם נמתקין: (קנג) צריך וכו'. המגן אברהם בשם הגאון מהר"ר יצחק מפוזנא ניכין הע"ת והא"ר וכמה מהאחרונים אסין דדוקא לכתחלה אבל בדיעבד אין להתמיר; ומכל מקום אם ארע בן בספר בתורה הורה למחוק כל השורות העליונות אם אין בהם שום שם משמות שאינם נמתקין, ולמשך אותם שיהיו שוות עם השם, דמאחר דאפשר לתקוני לא מקרי דיעבד; אבל אם היה שם למעלה אינה שם, או (קמט) בתפלין ומזוזות דאי אפשר למחוק משום שלא בסדרן, כשר כך בלי תקון. ויש (קנ) מחמירין אפילו בדיעבד, והסכים עמהם הגאון רבי עקיבא איגרא¹⁸⁴) והדריך התיים. אף אם (קנה) השורות העליונות אחר הארוך בי"ת וד"ת ר"יש וכדומה, לפיכך לא משקן, בלזה מודו דבין בספר בתורה ובין בתפלין ומזוזות ימשך אותן כדי שיהיו שוות עם האות מהשם שצא חוץ לשיטה, ואין קצת משום שלא בסדרן. וכן אם לא כתב עוד רב שורה אחת (קנד) ובשורה שניה משך השם חוץ לשיטה, יעשה שרטטים אחרים וימשכם כדי שיהיו ארפים עד סוף השם, ובשכיל שורה הראשונה אין קפידא. ודע עוד, דבאותיות הנטפלות להשם (קנג) הספמת האחרונים דאין להתמיר בדיעבד ביוצא חוץ לשיטה: (קנד) מהם כלל. אפילו (קנה) אות אחת, ואפשר דאף רבו ככלו, אבל מקצת האות לית לן ביה. ואם יצא השם בלו חוץ לגליון העמוד, כשר בדיעבד, ואינו דומה ליוצא אות אחד חוץ לשיטה, דמה שיצא לחוץ הוא חשוב פתילה, ונקא לן ביהודה דעה רעו דמקצת השם אין תולין, מה שאין בן בזה, בן כתב בהג"י ונה"ה ונה"ג רבי עקיבא איגר בחדושו בס'מין זה מחמיר גם בזה¹⁸⁵), עין שם, אבל בבאור הגר"א מוכח בהנ"א שהג"י יונה להקל: **לו** (קנה) כל פרשיותיה¹⁸⁶). ורצה לומר מהתפלין של זו, הואיל והן נכתבות בקלף אחד ושך בהן פתוחה וסגומה, דהניו שפשמניו מקום חלק בסוף שיטה אחרונה של פרשה ראשונה כדי ט' אותיות ומתחיל פרשה שלאחריה בראש השיטה בדף השני, הוי פרשה שלאחריה נקרא פתוחה, כמו שבספר בתורה נקראת פרשה המתחלת בראש השיטה פרשה פתוחה לכלי עלמא קשיש רוח כדי ט' אותיות לפניה בשיטה הקודמת לה או בסוף שיטה אחרונה שבדף הקודם, אבל בתפלין של ראש שהפרשיות נכתבין על ד' קלפים אין להקפיד בהן בפתוחות וסגומות, אף נגהו לכתחלה להקפיד בזה, בן פתבו האחרונים, ועין בבאור הלקה כמה שכתבנו בשם הפרי מגדים בזה: (קנו) פתוחות חוץ וכו'. מפני שג' ראשונות שהם "קדש" "והיה כי יבאך" "שמע" הם פתוחות בתורה, ופרשת "והיה אם שמע" סגומה, לפיכך צריך לכתב בתפלין גם בן כזה, דהניו שנייה מקום חלק כדי ט' אותיות בסוף שיטה אחרונה שבפרשת "קדש", כדי שבפרשת "והיה כי יבאך" שיתחיל בראש השיטה הראשונה שבדף השני תהיה הפרשה פתוחה כמו שהיא בתורה, וכן אתר פרשת "והיה כי יבאך" כדי שפרשת "שמע" תהיה פתוחה; אבל פרשת "והיה אם שמע" יעשה סגומה, ואפן סתמיתה יבאר לקמה. ופרשת "קדש", אף דבתורה היא פתוחה ממתת שהוא פסוקי ברוח ט' אותיות בפרשה הקודמת לה, וכאן אין שך זה, דהיא

שער הציון

(קמג) ב"ח: (קמז) באור הגר"א: (קמט) והובא גס"כן בפרי מגדים: (קמו) מוכח מהפרישה דלא מחלק בזה לענין דיעבד: (קמנ) אחרונים: (קמס) מגן אברהם: (קמט) פרי מגדים לדעת המגן אברהם והוא בעצמו הניח עקר דרין בצורה עיון לקמן בס'מין קמט: (קנ) הבית שמאל בשם מהר"א וגם תשובת הרמב"ם שהובא ביהודה דעה רעו בדבור המתחיל ובשם המש"ב עין שם: (קנא) פרי מגדים: (קנב) פרי מגדים: (קנג) פרי מגדים: (קנה) מגן אברהם בשם משארת בימינו וט"ו יורה דעה רעו וכמה אחרונים: (קנז) פרי מגדים:

הלכות תפלין סימן לב

שהיא וְהֵיָה אִם שִׁמְעוּ שִׁמְעוּ אֶת הַקּוֹל. (קנו) וְאִם שִׁנְאָה (גנ) [גנ] פָּסוּל: (קנח) וְיֵשׁ מִכְשֵׁרִים (קנט) בְּכֹלם פְּתוּחוֹת (מהר"ם פארו"ה סימן עז בשם אורחות חיים ובתיחוסף בשם העיטור). (קס) וּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ (קסא) נִוְהָגִים אָף פְּרֻשֵׁת וְהֵיָה אִם שִׁמְעוּ בְּרֹאשׁ הַשִּׁטָּה פֶּשֶׁר הַפְּרָשִׁיּוֹת. א"ל וּלְכֵן נִתְּגוּ שְׁפָרְשֵׁת (גנ) [גנ] מִדְּרַשׁ לִי וְהֵיָה כִּי יִבְאֵר

באר היטב

כתב: אם כתב אלהיה בלא יו"ד מותר לחלות הי"ד מאחר שאינה מהשם עצמו, א"כ כ"ש אם יצא הנטפל לשם חוץ לשיטה דכשר. והגאון מהור"ר יצחק אב"ד דק"ק פונזא הורה להקטן בספר תורה כל השורות העליונות ולמשך אותם שיהיו שוות עם השם, מאחר דאפשר לתקונו לא מקרי דיעבד, אבל אם יש שם בשיטות העליונות שאסור למחקן פשר בדיעבד, עכ"ל הפנ"א אברהם, וה"ה נמי בתפלין דאסור למחקו משום דהו"ו שלא כסדרן פשר בדיעבד. והמחבר הלכה ברורה טעה שגיאה גדולה כמה שכתב: ואני תמה הרי הו"ו שלא כסדרן, ע"ז שם סי"ח מא. וע"ז בב"י סימן רעו שהביא תשובת הרמב"ם וכתב בה בלשון הזה: על ספר תורה שנמצא בה השם כתוב קצתו חוץ השיטה וקצתו חוץ לשיטה, הנהיה אצלי להחליף אותה היריעה ולגננה ואחר חלופה יקראו בה בעבור לכתחלה עכ"ל, נראה דסי"ל הרמב"ם דפסול אפלו בדיעבד. והמחבר ידאגהו האר"ק והעלה דלענין מעשה אין ולא ונראה כנדה, וע"ז בתשובת גת"ורדים חלק ארח"ח חיים קל"ב סימן כט ובספר משנה למלך בפ"א מהלכות תפלין: (כג) פסול. ע"ז ט"ז מה שנישבר דעת הרמב"ם מפני הקומץ והוכיח דאפלו בדיעבד בעי סתומה. ודבריו תפלו קצת מגמגמים, אבל תפן דבריו הוא דלמא האי דאין מורידין הא מורידין עושין קאי אפתלין, אלא ודאי דבתפלין נמי פסול בפתוחות. ואינו נראה לפעני"ד דאס"כ פתו"ק מקושן נמי נימא הכי דלמא דהשת"ת פסול בפתוחות הא מורידין עושין וקא בעי שרטוט, ואי לפי דעתו מה ק"ל הלא הרמב"ם פסק בפ"ז דסי"ח בעי שרטוט ואס"כ נימא נמי דשעמא דא"כ לפה מורידין קאי אסי"ח, אלא ודאי צ"ל דלא ס"ל לתלמודא האי סבא דא"כ לפה לה למתני קלל תפלין, א"כ י"ל הלא נמי דאי קאי אפתלין לחודה ל"ל למתני קלל סי"ח, וכך הוא הוכחה תלמא קטנה. וכן יתקן רש"י שם במ"ש בד"ה הקא סתומות, בספר תורה, הקא פתוחות במזונה כו', לפה נקט בראשונה בפ"ח ולא נקט תפלין, אלא ודאי דבתפלין י"ל דפתוחות פשר בדיעבד ולא קש"א מהתפלין רק הקש"א הוא מס"ח לפה נקט. גם בשרטוט כתב רש"י ובתפלין לא בעי שרטוט, נקט נמי רש"י תפלין לחוד להורות דקש"א הוא לפה נקט תפלין, ור"ק: (גג) קדש. אבאר לנין מיד הפה"ק למען תבאר: כבר זכרנו שצריך לעשות ג' פרשיות דהנינו קדש והנה כי בא"ר שמוע פתוחה, והפךשה ד' שהיא והנה א"ש סתומה, רק שיש מה"ל

שערי תשובה

ע"ש בסי"ג, וכן לקלל בזה כי אם בשעת הדחק: [גג] פסול. עכ"ל. וצ"ל ביראפריס ובשורת ביתאפרים חלק א"ח סימן ב באור דברי הט"ז בזה, וצ"ל בגמ"א סי"ח מה שמי"ש וביעבד אם עשאה סתומה פשר הוא ט"ס וצ"ל אם עשאה פתוחה וכמי"ש ביראפרים שע"ל קט"ז וש"ך פתח וכתב מה"ש והוא מבינה לתורה ולפי שבסתומה יש מה"ל וכן נהגו בפתוחה, ואם עשאה פתוחה בדיעבד פשר אף הרמב"ם, כמי"ש בחשוכה א"י מהר"ם ספארי"ה, וכן הוא באמת בר"מ סי"ט ו בשם מהר"ם רי"ל מי"ש הרמב"ם ואם שנה פסול אסי"ח קאי, ע"ש, ואם יצאו לעשות סתומה גם כן נקלו בפלגמא דרבוקא ולכן נהגו בפתוחה ושגם ע"כ בדיעבד פשר. וע"ז פ"ז שפי"א שם דברי מהר"ם ספארי"ה שהוכיח בדי"מ וע"ז פ"ב שמוע על דברי הגמ"א בזה דמאי קא משמע לו, וע"ז בתפלין השקל שפרש פשוטו, אבל המע"נ בדי"מ יראה שפנתה הגמ"א כמי"ש. וע"ז בגת"ורדים חלק ב סימן ג וסימן ד שחלקו בזה דפרשת ונהי"ה אם שמוע שהיה עשויה פתוחה והי"ו לפי מה"כ כה"י ע"ש: [גג] קדש. עכ"ל. עכ"ל סי"ח שאין לעשות שרטוט ה"ה וזוגת תפלין ע"ז מי"ש לקטן סי"ח טו ומי"ש ב"ח לענין תפלין דר"ח. וע"ז בתשובת י"ב מה"ח סימן ה שכתב ג"מ כן שלא לשנה בתפלין של רבנו תם פרשה שמוע קלל והחיל מראש שיטה כיון שצריך לניח חלק פרשה ונהי"ה א"ש עד אחר מיתב שמע. אס"כ בשעת מיתב שמע נפר הפך שאין סמוכות בתורה ואין כאן מקום לטעות. ע"ז שם. וע"ז בא"ר שכתב ג"כ דבתפלין של רבנו תם עשה בלם פתוחות ואף שכתוב שמע אחר והנה א"ש מי"ס יז"ה כשער ט' אמות אחר על הארץ. וע"ז בתשרי רש"י, והתשובה מפר"י נרצין הוא בעמיה"ה נחלה ליהושע ונחפס כחשבוטיו סימן א. וכתב בשו"ת ח"ע סימן עז דלי מנהג האשכנזים עכשו שמתוכי"ן ג"פ ראשונות שיהיו פתוחות לכ"ע והרביעיית פתוחה להראש, ל"כא קשה זה שהתפלין שבראשו והסי"ח שעולה לקרות סתר אהודי, דרוקא בראשונות כיון שיש והנה י"ו ויבאר שהם סמוכות שוף הך חקשא שמה"כ בשמוע והנה א"ש שאינם סמוכות, וגם הראי"ה קל ס"ת שלטו הם עשויים בפתוחות וסתומות עפ"י דעת הרמב"ם ע"ש, ודבריו שם תמוהים מי"ש ואי בעית למישש לכתבת מהר"י וילאו מה ל"י בתוכה ע"ז הרמב"ם או הרא"ש, ל"כרי בלם התפלין הפך הסי"ח שבסי"ח סתומה ובפרשה פתוחה ע"ש. וזה חיקה דכעלמא לפי מנהג ארצות ישראל שהיא לעשו"ש גם הרביעיית פתוחה אלכא כ"ע שפ"ר, שמה"כ לפי מ"ש שם מנהג האשכנזים שהרביעיית פתוחה להראש, וא"כ זה מנהגה שכתב הכ"י שמתחילין באמצע שיטה והיא סתומה לתרמב"ם, ואצ"י דלהראש פתוחה היא בעי"כ עברין הכי, וא"כ העולה לסי"ח שפתוכה ע"ז הר"מ אין חקש קלל שהפתוחה שבתוכה א"ש היא סתומה לתרמב"ם ולתרמב"ם הוא ענה עם הפ' שבסי"ח. גם תמהני על מ"ש שם וכתב האחרונים דטעמם משום שלא אפשר לעשות סתומה לכ"ע לכן מחר לעשותה פתוחה כו', והמע"נ יראה שהגמ"א כ"כ על הפנהג שכתב רמ"א שנהגי' בפתוחות דהינו שמתחילין והנה א"ש מראש

באר הגולה

מה שכתבנו בשם האחרונים לענין תפלין של ראש, ואס"כ לפי דבריהם אפלו אם החיל ראש כל פרשה באמצע שיטה פשר, אף דבעלמא היא סתומה לתרמב"ם. אבל לפי דברי הפרי"מגדים באש"ל אברהם אוח מט, ע"ז שם, אפשר ויש להחמיר בזה אפלו בדיעבד, דהלא עלי' די"ה באותה קלף גופא נבר שהיא סתומה, ומה לנו לקלף פרשה הקודמת לה? אף אם לא הניח חלק ט' אמות בסוף כל פרשה בתפלין של ראש, נראה לי פשוט ויש להקל בזה בסתימת שארי אחרונים, אף דגם בזה מפסקה הפרי"מגדים שם ומשמע דכיון דכל פרשה הוא

משינה ברורה (קנה) פְּרָשָׁה ראשונה, מכל מקום כיון שהוא מתחילה בראש שיטה ואין פתוח לפניה כולם היא נקראת פתוחה, דאין פתח אחר סותמה: (קנו) וְאִם שִׁנְאָה. בין ששעשאה מסתומה פתוחה או מפתוחה סתומה: (קנח) וְיֵשׁ מִכְשֵׁרִין. רוצה לומר (קנו) בדיעבד, וטעמם: שפך שבתורה פְּרַשֵׁת וְהֵיָה אִם שִׁמְעוּ היא סתומה, מכל מקום כיון שבתורה אינה סמוכה כלל לפרשת "שמע" אין זה נחשב שנוי מה שהר"ר שבינה לפרשת "שמע"

הוא פתוח ולא סתום כמו שסתום הרוח שלפניה בתורה, כיון שגם בתורה יש בינה לפרשת "שמע" שבתורה רוח הרבה פתוח, (קמ) וכן הסכימו האחרונים: (קנט) בְּכֹלם פְּתוּחוֹת. ולהפך, אם עשה איוו פרשה מהשלה פְּרָשִׁיּוֹת סתומה, לכלי עלמא פסול, כן כתבו (קמ) האחרונים. עוד (קנט) כתבו, דרוקא אם עשה לפרשת "והנהיה אם שמע" פרשה פתוחה פשר לדעה זו, אבל אם אין לפניה רוח כלל בינה לפרשת "שמע", לא בדרף שלה ולא בדרף של פרשת "שמע", דהינו שהתחיל אותה בראש שיטה העליונה שברף ולא הניח רוח כלל לפניה באותה שיטה ולא בסוף שיטה של פרשת שמע, או שהניח רוח ואין בו כשעור רוח שבו פרשה לפרשה, דהינו כד' לכתב ט' אותיות, הרי זה נחשב שנוי גמור ממה שהיה כתובה בתורה ופסול לכלי עלמא אפלו בפרשה זו. ובסוף פרשת "והנהיה אם שמע" אין צריך להניח שום רוח, וכן נהגי'ן לסיים "על הארץ" בסוף שיטה הפתוחה: (קס) ובמדינות אלו וכו'. ואף דלכתחלה מצוה לעשות אותה סתומה גם ליהושע מְכַשֵׁרִים, ואס"כ הפנהג הזה הוא שלא פהגן, מכל מקום העתיקו הרמ"א, דכיון שהעקר הוא שביעבד פשר בכל ענין, ואי אפשר לעשותה סתומה לדברי הכל, יש להתוה"ק הפנהג הזה כדי שלא להוציא לעז על הראשונים, וכן כתב הפנ"א אברהם בשם הל"חם חמודות: אב"ל מדריך הלבוש וההג"א משמע שיתור טוב לעשות כמה לעזו בשלחן ערוך: (קסא) וְנִוְהָגִים אֵף וכו'. וכן (קס) בתפלין של רבנו תם יעשה גם כן בלם פתוחות: (קס"א), ואף שכותב

שערי תשובה

(קנה) בתיחוסף: (קנו) הגמ"א: (קמ) הגמ"א וישנאות יעקב ושא"ר דלא כט"ז: (קנט) לבוש ופרי"מגדים ור' יעקבא איגו והגר"ז: (קנט) לבוש ומגן אברהם אלהי רבה ושב"ד: (קס) אלהי רבה ושב"ד יעקבא איגו והגר"ז: (קנט) לבוש ומגן אברהם אלהי רבה ושב"ד יעקבא איגו והגר"ז:

הַלְבוּת תְּפִלִּין סִימָן לֵב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק קנח]

וְכֵן הִסְפִּימוּ הָאֲחָרִימִים (187).

(187) וכן כתב החזו"א (או"ח סי' י"ט ס"ק ב' ד"ה ועפ"ז), והוסיף שיתכן שאף הרמב"ם [וכן השו"ע] מודה לזה, ומה שכתב שאם שינה פסול אינו אלא על השלש פרשיות הראשונות כשעשאן סתומות [כמבואר במשנ"ב להלן ס"ק קנט], ולא כתב כן בפירוש מפני שסמך על מה שכתב לגבי מזוזה שכשרה כשעשאה פתוחה מחמת הסברא הנוכרת במשנ"ב כאן [על פי הגמרא במנחות לב, א] שהפרשיות אינן סמוכות בתורה.

אכן דעת הרמ"א והמשנ"ב כאן, שלפי הרמב"ם והשו"ע אם עשה את פרשת 'והיה אם שמוע' פתוחה, פסולה היא. ובטעם החילוק בין מזוזה שכשרה כשעשה את 'והיה אם שמוע' פתוחה [מחמת הסברא הנוכרת במשנ"ב], לבין תפילין שפסולות באופן זה, ביאר בחי' מרן הרי"ז הלוי (על הרמב"ם פ"ה מהל' תפילין ה"א) שבתפילין אין דין מיוחד בהפסק הפרשיות שבהן, אלא הדין הוא לכותבן כפי שכתובות בספר תורה, מה שאין כן במזוזה, שיש לה דין כתיבה מיוחד שאינו קשור לאופן הכתיבה בספר תורה [וכן מבואר בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' קפ ענף ב]. ולפיכך, בתפילין שיש דין להעתיק את הפרשיות כפי שכתובות בספר תורה, אין הסברא ש'והיה אם שמוע' אינה סמוכה ל'שמע' תורה מועילה להכשיר אם עשאה פתוחה, שהרי סוף סוף לא העתיק את הפרשה בתפילין כפי שכתובה בספר תורה, מה שאין כן במזוזה שאין דין להעתיק בה את הפרשה כפי שכתובה בספר תורה, ודין הפסק הפרשה שלה הוא דין חדש שהתחדש בכתיבת המזוזה. ועל

פי זה ביאר מדוע מקפידים על פרשת 'קדש' בתפילין שתהיה פרשה פתוחה אף על פי שאין פרשה לפניו, שכשם שבספר תורה היא פרשה פתוחה, כך דינה כשמעתיקים אותה לתפילין. והוסיף, שמשמעם זה במזוזה אין דין שפרשת 'שמע' תהיה פתוחה, ואינה כפרשת 'קדש' שבתפילין, מפני שלמזוזה יש דין כתיבה בפני עצמה, ולכן אין דיני פרשה על הפרשה הראשונה שבה, כשם שתחילת פרשת בראשית בספר תורה אינה נמנית ברמב"ם כפרשה פתוחה, ולא נאמרו בה דיני 'פרשיות' אלא על הרווח שבין פרשה לפרשה.

[משנ"ב ס"ק קסא]

וְכֵן בְּתִפְלִין שֶׁל רַבֵּנוּ תָּם יַעֲשֶׂה גַם-כֵּן כְּלָם פְּתוּחוֹת (188).

(188) היינו לפי הרמ"א, אבל לדעת השו"ע שיש לכתוב את פרשת 'והיה אם שמוע' סתומה, כתב הבאר היטב (סוף ס"ק קנג) וכן כתב הבה"ל (ד"ה לדעת) שיש לכתוב בתפילין דרבינו תם את פרשת 'והיה כי יביאך' עד סוף השיטה, ולפי הט"ז יש להניח פחות משיעור תשע אותיות [כמו לדין אחר פרשת 'שמע']. ואף על פי שבשעה שכותב את פרשת 'שמע' קודם שכותב את פרשת 'והיה אם שמוע' הרי היא סתומה לדעת הרא"ש, שהרי בשורה שלפניה אין רווח, כתב הבאר היטב (שם) שמ"מ שכותב אחר כך את פרשת 'והיה אם שמוע' ומניח בסופה רווח תשע אותיות, נעשית פרשת 'שמע' כפתוחה ממילא, ולא איכפת לן במה שבשעת הכתיבה היתה פרשה סתומה. [וראה מה שכתב בביה"ל שם לענין אופן כתיבת תפילין דרבינו תם לפי שיטת הט"ז].

הלכות תפלין סימן לב

ופרשת 'שמע' (קסב) מתחילין בראש שיטה, ובסוף 'קדש לי' ובסוף 'והיה כי יבאך' *מניחים חלק כרי לכתב (קסג) ט' אותיות, ובסוף 'שמע' אין מניחים חלק, *ואם מניחים הוא פחות מכרי לכתב ט' אותיות; ופרשת [*] 'והיה אם שמע' מתחילים באמצע שיטה עליונה ומניח לפניה חלק כרי לכתב ט' אותיות. ונמצא ששלושה פרשיות

שערי תשובה

שיטה דהיי פתחה לכ"ט וכמ"ל ס"ק נב. ונצ"ח שם מ"ש כפרוש דברי המג"א וכאמת שפרוצו צ"ע דמה הפסד הנה כאן אם היו עשויין כמ"ש הכ"י ומה בכך שלא יהיה סתומה לכ"ט ע"כ נצ"ח י"ח סתומה להקמב"ם. ונראה שפנתו פיון שא"א להעמיד על קו הדין שהיה סתומה לכ"ט חששו להתקל שכי"א ימצא לו ענין אחר ויש לחש שמה לא יצח חלק כט' אותיות בסוף שמע ונתחיל מראש שיטה, דזה אינו לא פתחה ולא סתומה כמ"ש המג"א אכ"כ, ולכן הנהיגו בפתחה לכ"ט דלא עבדי דטעו, שהרי גם ה"ג פרשיות ראשונות כקבו בפתוחות אלפא ככ"ט וכתב גם זה (קן). אכל לפי הפנהג שכתב הח"צ שהאשכנזים נוהגים עכשו והיא כשיטת הכ"י א"צ לסברא זו של המג"א כלל, דמה עשוין פתחה להרא"ש אינו משום ברירה ונצ"ח לעשות פתחה רק מצד הקבוצה, וכיון שחוששין טובא לדעת הרמב"ם כפרוצים לצאת ידי חובת סתומה להקמב"ם א"א כ"א כשיצאה ע"ד זה להניח חלק כפוער ט' אותיות בשיטה העליונה, ואף שזו פתחה לדעת הרא"ש כע"כ סומכין לומר דבדובדבד כשר בפתחה וא"צ לתרוץ המג"א שכתרו בפתחה רצ"ע. ונאיח בשיערי ברכה שהביא דברי הח"צ דבתפלין שנהגו ג' הרמב"ם ונד' להרא"ש פתחה אין להקמב"ם בכ"י בשם ה"ח דליאון כו' משום דאי"א לעשות סתומה לכ"ט, ובין להקמב"ם ובין להרא"ש בתפלין הפך ה"ח. וכתב שמו' ישיעה בספן בתשובה כח"י תמה עליו דהקורא בס"ת לדעת הרמב"ם לא סתרי כו' ולא יהיה פנתם לעשות פתחה להרא"ש אלא לעשות סתומה להקמב"ם ע"ש והיא ע"ד שכתבתי, אלא שלא העתיק דברי הח"צ יפה, שאין דעת הח"צ להחיר מהאי טעמא, דמה בכך שא"א לעלות בתפלין כאלו לתורה באמת תתקן אותם ולא יעלה כ"א בתפלין לדעת כ"א בתורה שכתבה ג"כ עפ"י דעתו, רק שבא לומר כלפי שאמר האישי שהוא שלא לעלות לס"ת הפתוחה לדעת הרמב"ם בתפלין כאלו, וצ"ח השיג דא"כ גם בס"ת הפתוחה להרא"ש לא יעלה. ואמנם באמת בלא"ה ז"א דלא שרף רק בקדש ונהיה כ"י כמ"ש, אך דמ"מ קניא מ"ש דבס"ת הפתוחה לדעת הרמב"ם סתרי אותם ולא יעלה כ"א בתפלין לדעת כ"א בתורה על האומר שאסור לקרות בס"ת להקמב"ם, ודאי דאדרבא להקמב"ם ס"ת ותפלין שרים הם לפי הפנהג זה שהרי פתחה להרא"ש ומפילא היא סתומה להקמב"ם וגם בתורה היא סתומה. וגם מ"ש דהביא תרוץ המג"א להך מנהגא וליקא אלא למנהג הרמ"א, ומ"ש עוד בשיערי ברכה בשם מרדכי"ב גי' ל' לק"מ ויש לדחות ע"ש: [*] והנה איש מתחילין באמצע שיטה כו'. וכתב הרדב"ז חלק א' ס"י קצד שאם התחיל בשיטה שניה ג"כ באמצע כמו בשיטה ראשונה ושאר השיטין התחיל מראש הדין צריכה נתינה וכתוב אחרת, ואם ארע שעות בקרישה ראשונה צריך לגנוי כל התפלה ע"ש והביאו

באור הלכה

בקהל בפני עצמו נחשבת כפרשת קדש בתפלין של יד דנחשבת פתחה מצד שאין כתוב לפניה כלום בתפלין: * מניחים חלק כרי לכתב ט' אותיות. ואם שכתב להניח כפלא ט' אותיות בסוף פרשת קדש ופרשת ויהי כי יבאך, במבאר בלבוש דפסול, וכתב האלה"ה רבה דמורי הקא כשעבר והתחיל שיטה ראשונה בראש הדין לכן הוא פסול, דתו אין כאן פתחה, אכל לכתחלה צעתי כשנזכרתי לו כן, שיתחיל לכתב בתחלת שיטה שניה שהיא נמי פתחה לדעת הרמב"ם, ואף דלא ישתיר מנין השורות הנזכרים בסימן לה, הא קומא לן שם דאם שנה לא פסול, אכן לפי מה שראיתי עמה בספר משנת אברהם שכתב דהיקא דמשיך רוח שני שיטין בין פרשה לפרשה, אף לדעת הרא"ש ז"ל היא פתוחה, נראה לי בזה שישיר רוח בתחלת הפרשה שני שיטין, דאם ישיך רק שיטה אחת הלא לדעת הרא"ש תפלין שלו הם פסולין, והיא פרשה סתומה, והשלושה פרשיות בענין שיטה פתוחות לעמבא לדברי הכל, כמו שכתבו האחרונים; ואף בדובדבד אם לא שירין רוח בשיטה אחת אין לפסול התפלין דבעיקר הדין קומא לן בהרמב"ם בנה, מפל מקום לכתחלה בנודאי וראשונים יצא יד הכל, כתב הפריימג'ים: יש לשאל, אם הניח חלק ט' אותיות ואכליה עקברים או תולעת מקום החלק ואין שם קוף חלק כלל, אם בשר קהאי גונא או לא¹⁹²; עין שם דמסתפק בזה גם בתפלין של ראש. ולפי מה שכתבנו לעיל בתחלת הסעיף בשם האחרונים, בשל-ראש בנודאי יש להקל: * ואם מניחים הוא פחות וכו'. לאו לעפובא קאמר, אלא דלתחלה סבידא לה

באר היטב

בצורת פתחה וסתומה, דלהרא"ש במבאר ב"ד סימן רעה דכל שי"ש חלק בשיטה ומתחיל לכתב באמצע שיטה, וכן בכותב בסוף שיטה חלק ומתחיל הפרשה שאחריה בראש שיטה שניה, זהו פתחה; ושעור החלק הוא כרי שיוכל לכתב ט' אותיות. וסתומה הוי כל פנימי חלק באמצע שיטה כשעור הג"ל ונתחיל לכתב בסוף השיטה התיא עקמה, וה"ה אם סים הפ' בסוף שיטה יצח שיטה א' חלק ונתחיל בשיטה שלישיה. והרמב"ם כתב בזה"ל: פרשה פתחה יש לה ב' צורות: אם גמר באמצע השיטה מניח שאר השיטה פנוי כשעור הג"ל ומתחיל הפרשה פתחה פתחה מתחלת השיטה השנייה (זהו כמו להרא"ש), ואם לא נשאר כשעור פנוי או גמר בסוף השיטה, יצח שיטה שאחריה פנוי ומתחיל הפתחה מתחלת שיטה ג' (וזהו להרא"ש סתומה). פרשה סתומה יש לה ג' צורות: אם גמר באמצע, מניח רוח כשעור ומתחיל בסוף שיטה עקמה תכה אמת (זהו כמו להרא"ש), ואם לא נשאר כשעור ט' אותיות ולכתב תכה א' בסוף, יצח הכל פנוי ויצח מצט רוח מראש שיטה שניה ונתחיל לכתב הפרשה סתומה באמצע שיטה הב' (אפשר גם להרא"ש פן), ואם גמר בסוף השיטה מניח בתחלת שיטה שניה כשעור הרוח ומתחיל לכתב באמצע השיטה, זהו הפ' סתומה (וזהו להרא"ש פתחה). נמצאת אומר שפ' פתחה תחלתה בתחלת שיטה לעולם, וסתומה תחלתה באמצע שיטה לעולם עכ"ל. וכתב הב"י היאך יעשו בתפלין שצאו ידי כלם: אם לעשות הג' פתוחות דהנוי שישאר בתחלתן שעור ונתחיל הפ' באמצע שיטה, לא יצא ידי הרמב"ם דס"ל מתחיל באמצע שיטה מקרי סתומה, ואם ישאיר חלק בסוף פ' א"כ הוי אף אחרונה פתחה, דהא כל שי"ש חלק בסוף הפרשה עושה את הפרשה שלאחרי פתחה, על-כן נוהגים בא"י שפוקדים הרמב"ם שעושים כדרך זה: ב' פרשיות ראשונות מתחילות מראש הדין ומסיימן בסוף הדין באמצע שיטה, ופ' ג' שהיא שמע מתחלת בראש הדין ומסקמת בסופה, ופרשה ד' מתחלת באמצע שיטה; נמצא ג' פרשיות ראשונות לדעת הרמב"ם פתוחה, כי הראשונה אע"פ שאין חלק לפניה מקרי פתחה כמו בראשית דהוי פשוט פתחה לדעת הרמב"ם, ובי

משנה ברורה

'והיה אם שמע' אחר 'שמע', גדלקמן בסימן לד במשנה ברורה סעיף קטן ג, יצח כשעור ט' אותיות אחר 'על הארץ', וכשכותב פרשת 'שמע' מתחיל בתחלת העמוד בראש השיטה: (קסב) מתחילין בראש וכו'. דזה עושה אותה לפתחה לכלי עלמא כשהשאר חלק כרי ט' אותיות בסוף שיטה הפתוחה בעמוד הקודם, ואם לא התחיל בראש השיטה אלא הניח מצט רוח (קסא) אפלו פחות מט' אותיות, הרי פרשה זו נקראת סתומה להרמב"ם¹⁸⁹) ופסולה אפלו דיעבד. ובפריימג'ים [אות כן] כתב דאפלו אם לא המשיך לפנים בראש 'קדש' או 'והיה כי יבאך' או 'שמע' רק אות אחת או שתיים, גם-כן יש לומר דפסול וצריך עיון בזה¹⁹⁰). ובספר מאמר-מרדכי משמע דאין להחמיר בזה בדיעבד, ועל-כ"ל פנים לכתחלה יש לנהר בזה מאד [ואם השאר כשעור תכת 'אשר', נראה לי דיש להחמיר אפלו בדיעבד, דהרי כשעור זה בנודאי יש כששה אותיות קטנות יותר¹⁹¹], וכמו שכתב הפתחית-השקל, והרי לדעת הש"ס מצטרף מדינא לכלי עלמא להקרא סתומה אפלו לא היה הרוח שלמעלה ולמטה רק כשעור ט' אותיות קטנות על-ידי צרף, וכמו שכתב הפריימג'ים, הרי דמה שכתב הרמב"ם 'וניח מצט רוח וכו'' הוא שעור קטן מאד. על-כן אם רואה שהתחיל הפרשה אפלו אות אחת לפנים שלא במקום ששקט מתחלה, יראה לעשות גם שאר השורות באפן זה: (קסג) ט' אותיות. כתבו האחרונים דלתחלה צריך להניח כרי ג' תבות 'אשר', (קסד) על-כן צריך להניח גם-כן רוח מלא ב' אותיות קטנות מלבד הט' אותיות, דהא

שער הציון

(קסא) כן משמע בבאור הגר"א וכן כתבו שארי אחרונים, ואפשר דמדור גם-כן הפריימג'ים דאפלו רק אינה אותיות: (קסב) הב"ח ובלבוש: